

ME MUUKALAISET

"Arvaa oma tilasi, anna arvo toisellekin", neuvoo suomalainen sananlasku. Arvaamisella ei sanonnassa tarkoiteta sattumalta oikeaan osuvaa päättelyä, vaan arvioimista itsensä tarkastelua.

Arvioiminen on arvon määrittämistä. Joka toista arvioidessaan antaa tälle arvon, ei katso toista ylen. Arvon antaja pyrkii näkemään toisen tämän erityisyydessä ja hyväksymään sen, että toisessa voi olla myös sellaista mitä arvioija ei ainakaan suoralta kädeltä ymmärrä.

Arvon antaminen toiselle ei kuitenkaan ole helppoa, jos ei tunne itseään eli arvaa omaa tilaansa. Vierasta koskeva viisaus alkaa itseä koskevasta viisaudesta. Arvoa toiselle voi antaa se, joka osaa arvioida oikein omaa tilaansa.

Muukalainen ei ole se joka on kaukana vaan se joka on lähellä. Hän ei ole tunnistamaton (kuten on UFO, tuo tunnistamaton lentävä esine), vaan nimenomaan tunnistettu olento onhan muukalainen onnistuttu identifioimaan, kun hänet on nimetty muukalaiseksi. Muukalainen ei ole vieras vaan nimenomaan tuttu.

Muukalainen on se, jota ei kuvitelmissa onnistuta sisällyttämään "suomalaisuuden" piiriin. Muukalainen ei siis ole muukalainen omalla voimallaan vaan nimenomaan suhteessa tiettyyn luokittelun järjestelmään, joka tekee hänestä muukalaisen. Niinpä muukalaisuuden salaisuutta ei tulekaan etsiä muukalaisista, vaan niistä luokittelujärjestelmistä, joiden nojalla jotkut tulkitaan muukalaisiksi ja toisia ei.

Toiset meissä

Me emme voi viime kädessä valita sitä, onko toiseus osa itseämme vai ei. Toinen on minän eilinehto. En voi sanoa "minä" ilman, että on joku "sinä", jolle sen sanon.

Jos "toinen" on perustava identiteettillemme, voisimme ajatella tätä paitsi itsestämme erilliseksi myös itseemme väistämättä *kuuluvaksi* elementiksi. Erilaisuus ei tällöin merkitsisi ulos sulkemista eli *eksklusiivisuutta*, identiteettimme oven sulkemista "toisen" nenän edestä, vaan sisällyttämistä eli *inklusiivisuutta*, toisen näkemistä aina jo osana identiteettiämme ja tämän kutsumista minuutemme ja meisytemme sisään.

Mutta miten tähän kaikkeen voi reagoida? Kirjassamme *Suomi toisin sanoen* (Vastapaino 2004) erotamme Olli Löytyn ja Petri Ruuskan kanssa kolme erilaista suhtautumistapaa erilaisuuteen:

Vieraanpelko eli *ksenofobia* edustaa sellaista reaktiota erilaisuuden kohtaamiseen, jossa itsen ja toisen ero absolutisoidaan. *Ksenofobiassa lähtökohtana on se, että emme voi ymmärtää ketään itseemme nähden erilaista ihmistä*. Erot ovat kaikki, yhteinen ihmisyyt ei mitään.

Jos ksenofobia edustaa vieraaseen kohdistuvaa *pelkoa*, on vieraan ihailussa eli *ksenofiliassa* kyse toiseen kohdistuvasta *halusta*. Kun ksenofoobikko lähtee siitä, että erilaisia ei voi ymmärtää, vieraan ystävä eli *ksenofiili* olettaa *voivansa ymmärtää kaikkia toisia*.

Ksenofobiaa ja ksenofiliaa yhdistää toisiinsa se, että kummassakaan ei tunnisteta vierasta tämän erityisyydessä. Molemmille toinen on tyhjä tila, johon projisoida pelkonsa tai toiveensa. Ksenofoobikko on sokea sille, että todellisuus on aina jo monta. Ksenofiili taas ei ymmärrä, että moninaisuus sinänsä ei ole automaattisesti hyvä asia.

Vaihtoehto näille kahdelle on *ksenosofia*, vierasta koskeva viisaus. *Ksenosofi* pyrkii joko-tai -tilanteen sijaan hahmottamaan sekä-että -asetelmaa, jossa tasa-arvoisuus ja erilaisuus voisivat kumpikin olla olemassa yhtä aikaa. Ksenosofi ei lähde siitä, että vieraan kohtaaminen olisi mahdotonta, mutta ei siitäkään, että kohtaaminen olisi automaattisesti ongelmantonta ja että se ei sisältäisi yhteentörmäyksiä ja eturistiriitoja. Ksenosofin lähtökohtana on toisin sanoen oppiminen elämään erilaisuuden kanssa, yritys nähdä toiseuden kohtaamiseen liittyvät aidot ongelmat ja niiden sidoksisuus paitsi siihen, mikä toinen on, myös ja ennen muuta siihen, keitä me olemme. Ksenosofia on pyrkimystä paitsi toista myös omaa itseä koskevaan viisauteen ja sen mukaiseen toimintaan.

Mikko Lehtonen
Dosentti, mediakulttuurin professori, UTACAS-tutkija